

Landbruget i 1948.

Af professor K. Skovgaard.

I erindringen om året, der svandt, brydes lys og skygge. Storpolitiske forviklinger, sociale omvæltninger og kampe, ja, åben borgerkrig i mange lande vedligeholdte året igennem en fortættet spænding og følelse af utryghed, men alligevel er de positive og skabende kræfter i menneskesamfundene så stærke, så håbets grønne spirer gang på gang kunne bryde igennem den grå pessimisme, der bredte sig i de store politiske begivenheders kølvand. På trods af uroen og utrygheden kunne genopbygningen fortsættes, produktionen og handelen forøges, og til de positive, livsbekræftende hændelser hører også de forsøg, som udfoldede sig for på de politiske, kulturelle og økonomiske områder at skabe et samarbejde, der kan jævne vejen for fredens arbejde. Den mest konkrete begivenhed på det økonomiske samarbejdes område var Marshallplanens vedtagelse og iværksættelse, der bestyrkede de europæiske folks forhåbninger til fremtiden, men også udarbejdelsen af vedtægter for den nye internationale handelsorganisation gav løfter om viljen til, at økonomisk samarbejde i fremtiden skal afløse vær-dig-selv-nok-politikken.

For det danske landbrug blev 1948 et efter omstændighederne godt år. Høsten blev god, ligesom det lykkedes at sikre visse indførsler af råstoffer til produktionens udvidelse, og afsætningen fandt sted uden vanskeligheder til gode priser. Dagens gerning kunne derfor udføres under tilfredsstillende vilkår, men dog kunne betænkeligheder med henblik på den lidt fjernere fremtid ikke undgå at gøre sig gældende. Der er mangel på mad og vil være det

mange år fremad, men vil det lykkes at skabe en verden, der åbner plads også for vor indsats på tålelige vilkår, og er vi i stand til at ordne vore forhold således, at vort initiativ og vor produktion kan udfolde sig fuldt ud i denne nye verden? Det er de to store problemer, det danske landbrug ved årsskiftet 1949 står over for.

Vejrs og vækstforhold.

Året indlededes med et par milde, men meget nedbørsrige vintermåneder efterfulgt af en marts og april med så tørt og varmt vejr, som man sjældent oplever det. Såningen kom tidligt i gang og afsluttedes først i april, og markerne grønnes hurtig i det gode vejr. Mange steder kneb det dog stærkt med spiringen af det sidst såede hold roer; jorden var allerede blevet for tør. De overvintrede afgrøder havde alle klaret sig godt, vintersæden groede tidligt og stærkt til, og græsmarkerne var så gode, som de kunne være det efter det forudgående års strenge vinter og tørre sommer. Udbindingen kunne foregå tidligt til stor lettelse for de små foderforråd og økonomien i det hele taget.

Det er sjældent, man har mødt så megen forårets forventning og optimisme hos danske landmænd som i 1948. Man havde det skuffende år 1947 i erindringen, og nu syntes alt at tegne sig så lovende som sjældent før, men al denne optimisme fik kun lov at leve så kort; allerede i maj begyndte man at klage over tørke, og i mange egne blev man i forsommeren udsat for store prøvelser, medens man gik og ventede på regn. Alle måneder fra marts—juli havde *under* normal nedbør, og regnen faldt meget uregelmæssigt, så mange egne gennemlevede lange tørkeperioder, der ikke syntes at give det foregående år meget efter. Græsmarkerne, der i forvejen var tynde, havde liden vækst, og høhøsten blev yderst ringe, ja man begyndte at tale om katastrofegøst mange steder. Så galt gik det ikke; regn nu og da på de mest kritiske tidspunkter og steder forhalede kornets modning, og høsten kom i det store og hele ikke i gang før omkring august. Efter at høsten var kommet godt i gang, begyndte regnen

at falde til vederkvægelse for de voksende afgrøder, og selv om nedbøren i august mange steder blev meget over det normale, lykkedes det at bjærge kornet i uskadt stand.

Forsommertørken og varmen havde været gunstig for afgrøder som korn, kartofler og bederoer, andre som kålroer og græsmarker havde lidt skade. Nu satte regn og varme væksten i gang; kålroerne var dog ofte så ødelagte af omfattende luseangreb, så de ikke kom videre, og 1948 blev et dårligt kålroeår. Udlæget, der var sået tidligt og kommet godt i gang inden tørkeperioderne, klarede disse forbavsende godt, så ind i september var det regelen, at der stod friske, grønne marker med nykløver. September blev også en god måned, vintersæden kunne sås rettidig under fordelagtige forhold, og foderforsyningen var rigelig. Denne tilstand holdt sig til indbindingen, og regelen er i år modsat i fjor, at kreaturerne har kunnet bindes ind med et godt huld, et stort plus, som foderforsyningen nu engang ligger.

Roeoptagningen forløb noget forskelligt; i nogle egne hemmedes arbejdet af rigelig nedbør, i andre egne gik optagningen glat fra hånden. Toppen var af stærkt varierende kvalitet, kålroetop var der som regel intet af, men bederoetoppen kunne de fleste steder yde et godt efterårsfoder og en beholdning af ensilage, hvor man har tid og evner til at gennemføre ensileringen. Det mange steder fugtige vejr har forhalet efterårsarbejdet, men traktorerne synes her at komme til god hjælp, så der er gode muligheder for at få afsluttet vinterpløjningen, inden frosten binder jorden. Efteråret har været gunstigt for de overvintrende afgrøder; vintersædsmarker og udlægsmarker står godt ved årets slutning.

Arealanvendelsen.

I arealanvendelsen har der målt i hektar været nogle ret betydningsfulde forskydninger, og for enkelte afgrøder er de relative ændringer også af ret stor størrelsesorden. Landbrugsarealet ialt er siden før krigen gået tilbage med ca. 109 000 ha eller ca. 3 pct., for det sidste år er nedgangen dog kun 3200 ha. Man bemærker nu det interessante, at land-

mændene søger at bevare eller udvide arealerne i omdriften, idet disse arealer kun er gået tilbage med ca. 28 000 ha fra før krigen, og de er det sidste år endda udvidet med ca. 38 000 ha, medens arealer uden for omdriften er gået tilbage med 85 000 ha fra før krigen og sidste år med 29 000 ha. Med forbehold over for, hvad landmændene ved arealtællingerne opgiver som arealer i og uden for omdriften, er tallene sikkert udtryk for, at der i en årrække har foreligget stærke motiver for at pløje så megen jord som muligt.

Arealanvendelse efter Statistisk Departements tællinger, ha.

	1939	1947	1948	1948÷1939	1948÷1947
Hvede	133 500	24 200	69 300	÷ 64 200	+ 45 100
Rug	137 000	105 000	169 300	+ 32 300	+ 64 300
Byg	420 900	466 200	443 600	+ 22 700	÷ 22 600
Havre	376 400	342 700	333 000	÷ 43 400	÷ 9 700
Blandsæd	303 900	320 700	282 800	÷ 21 100	÷ 37 900
Bælgsæd	3 100	6 700	13 500	+ 10 400	+ 6 800
Korn ialt	1 374 800	1 265 500	1 311 500	÷ 63 300	+ 46 000
Kartofler	69 500	105 700	139 300	+ 69 800	+ 33 600
Runkelroer	142 300	58 900	55 700	÷ 86 600	÷ 3 200
Tørstofrige roer ...	64 200	99 300	119 900	+ 55 700	+ 20 600
Kålroer	191 900	222 600	206 200	+ 14 300	÷ 16 400
Turnips	11 800	10 200	10 500	÷ 1 300	+ 300
Gulerødder	4 700	3 200	4 200	÷ 500	+ 1 000
Fabriksroer	39 600	43 900	47 900	+ 8 300	+ 4 000
Cikorierødder	600	600	700	+ 100	+ 100
Rodfrugter ialt	524 600	544 400	584 400	+ 59 800	+ 40 000
Andre høstarealer .	50 800	93 300	97 700	+ 46 900	+ 4 400
Brak	31 900	18 800	10 200	÷ 21 700	÷ 8 600
Græs og grøntfoder	740 000	734 800	690 600	÷ 49 400	÷ 44 200
Heraf lucerne	19 900	15 400	18 500	÷ 1 400	+ 3 100
Arealer i omdriften	2 722 100	2 656 800	2 694 400	÷ 27 700	+ 37 600
Græs uden for om- driften	528 300	462 400	433 100	÷ 85 100	÷ 29 300
Læggeplads for tørv	—	18 700	13 600	+ 13 600	÷ 5 100
Landbrugsareal ialt	3 250 400	3 137 900	3 141 100	÷ 109 300	÷ 3 200

Af arealer i omdriften er *kornarealer* det sidste år steget med 46 000 ha, men er dog omtrent 5 pct. mindre end før krigen, hvilket må ses i sammenhæng med udvidelsen af andre afgrøder, som har haft større interesse. Vintersædsarealerne er nået op på omtrent samme omfang som i årene midt i fyrrerne, men hvedearealet er trods en relativ stærk udvidelse kun godt halvt så stort som før krigen, medens rugarealet er stærkt udvidet. Det er naturligvis de ofte gentagne erfaringer med udvintring, der gør sig gældende i denne tendens, men man må alligevel håbe på, at hvedearealerne udvides så meget, at vi når op på omtrentlig selvforsyning med hvede. Bevægelserne i arealer med vårsæd er en følge af udvidelserne af vintersædsarealet, men man bemærker dog, at i forhold til før krigen står byg stærkere end havre og blandsæd.

Rodfrugtarealerne er udvidet med 40 000 ha eller 7—8 pct. til 584 400 ha, og de har dermed nået det hidtil største omfang her i landet. Dette skyldes den stærke udvidelse af kartoffel- og sukkerroearealerne, medens foderroearealet er forblevet omtrent konstant. Udvidelsen af kartoffelarealet med 33 600 ha eller ca. 30 pct. var resultatet af de høje kartoffelpriser i vinteren 1947—48 og de da tilsyneladende gode forhåbninger for en vedvarende god kartoffeleksport. Da både priser og eksport i år er meget skuffende, kan man med temmelig stor sikkerhed imødese en stærk reduktion af kartoffelarealet til næste år. Det er for så vidt meget beklageligt, som kartoflerne giver en større tørstofproduktion pr. ha end korn, men de store omkostninger ved dyrkning af kartofler, særlig optagningen, sætter en temmelig snæver grænse for denne afgrødes dyrkning, i hvert fald indtil optagningen kan foregå med mekaniske hjælpemidler. Man kunne på grund af den nationaløkonomiske interesse, der knytter sig til et stort kartoffelareal, fristes til at påkalde et planøkonomisk initiativ til opretholdelse og udvidelse af kartoffeldyrkningen, f. eks. ved at yde tilskud til optagningsudgifterne og ved at fremme anvendelsen af mekaniske optagere, så vidt det er muligt.

Udvidelsen af arealet med foderbeder og nedgangen i kålroearialet var formentlig udelukkende en følge af mangelen på kålroefrø, men forskydningerne var på grund af de klimatiske forhold meget fordelagtige, og det er muligt, at sommeren i år har hæmmet tendensen til udvidelsen af dyrkingen af kålroer. Det er også sandsynligt, at de gode mekaniske hjælpemidler, man har udviklet til optagning af bederoerne, er ved at gøre deres virkning gældende. Forkærligheden for kålroerne er delvis fodringsmæssigt betinget, men det er dog nok det mindre arbejde, de kræver, bl. a. den meget lettere optagning, der er hovedårsagen til, at denne roeart dyrkes så udbredt trods det, at den giver mindre udbytte end bederoerne i de fleste egne. Nu har i de senere år anvendelsen af nogle billige og enkle redskaber ved optagningen af tørstofrige bederoer lettet dette arbejde overordentligt, og som omtalt i fjor må opretholdelsen af roearialet, skønt arbejdsstyrken er gået tilbage med over firs tusinde helårsarbejdere, i sig selv være et bevis for en betydelig mekanisering og rationalisering af rodfrugtdyrkingen. Dette er meget opmuntrende, fordi det er en indsats, der ikke har kostet store investeringer.

Udvidelsen af sukkerroearialet var meget glædelig med den værdi, sukkeret har fået som eksportartikel. Hvorvidt denne eksport kan opretholdes i det længere løb er måske tvivlsomt og helt betinget af verdenshandelens udvikling, idet sukkerproduktionen i de billigt producerende sukkerlande er ved at overstige førkrigsperiodens, da der var sukkerkrise. På den vestlige halvkugle, i Nord- og Sydamerika, er sukkerproduktionen steget fra 9 mill. tons før krigen til 13,8 mill. tons i 1947/48 eller med 50 pct., medens produktionen i Asien er gået tilbage. Så snart produktionen på Philippinerne og i Indonesien er bragt på fode, må man forudse vanskeligheder for sukkeromsætningen, men foreløbigt er sukkerens betydende med hård valuta, hvilket giver os en mulighed.

Græsarealerne viser i år en betydelig tilbagegang på 44 200 ha. Dette skyldes det ofte mislykkede udlæg i 1947 med påfølgende ompløjning, og tilbagegangen er antagelig kun af

midlertidig karakter. I år som ofte i tidligere år var lucernen et godt rygstød for mange landmænd i forsommertørken, og det er vanskeligt at forstå, at denne plante ikke dyrkes mere, end tilfældet er. Lucernearealet holder sig ret konstant, hvilket viser, at den har en ret fast stab af dyrkere: de landmænd, der har vænnet sig til at dyrke den og benytte den på rette måde.

En indvending, man undertiden hører mod lucernen, er, at den skulle give mindre mælk, tyndere mælk o. s. v., og at dens anvendelse derfor skuffer. Forklaringen herpå er sikkert, at man meget almindeligt lader lucernen stå og vente på, at græsningen slipper op, og den er så blevet så grov, at der må fremkomme et nedslag i mælkeydelsen, når man går over fra fodringen med ungt græs til den grove lucerne; vil man have det fulde udbytte af denne værdifulde plante, må man naturligvis udnytte den lige så rationelt som de andre græsmarksplanter. Man mindes i denne forbindelse den utrættelige forkæmper for lucernen, proprietær *Ludvig*, Schæfergården, der hævdede, at han med fordel afgræssede sine lucernemarken og derved undgik, at foderet blev for groft.

Andre høstarealer.

Frø- og industriplanter viser i år en lille opgang, der skyldes en meget stærk udvidelse af olieørarealet, som nu er nået op på 18 100 ha, et areal, som man for få år siden ville have anset for en umulighed. Årsagen til udvidelsen er den fuldstændig standsede hørfrøeksport fra Sydamerika. Argentina, der var den store eksportør, har dels udvidet dyrkningen af solsikkefrø stærkt på bekostning af olieørren, dels er man gået over til at presse olien selv, så oliefrøeksporten praktisk taget er ophørt, og i stedet eksporteres den stærkt begrænsede olieørproduktion i form af olie og olieker. Der synes i og for sig ingen udsigt til nogen ændring af dette forhold, i hvert fald er Argentina som de andre vestlige oliefrøproducenter indstillet på kun at eksportere halvfabrikater som olie og olieker, fordi de selv ønsker at udvikle den industrielle forarbejdning af råstofferne, men desuden er kra-

vet om produktion af spiseolier i Sydamerika så stærkt på grund af den hastigt voksende befolkning og stigende levestandard, så olieholdyrkningen viger for spiseolieproduktionen.

Vi står derfor over for det ejendommelige forhold, at der pludseligt er kommet mere alvor i oliefrødyrkningen herhjemme, end man tænkte sig for to-tre år siden, da man betragtede denne produktion som rent midlertidig. Det er tænkeligt, at andre olier kan erstatte hørfrøolien, således anvendes i U. S. A. soyaolie i stedet for linolie, men også disse andre olier må indføres og er i almindelighed hård valuta. Vore oliefabrikker er som oliefabrikkerne i de andre vesteuropæiske lande ramte af denne nye tingenes tilstand, og så længe den varer, er man interesseret i at opretholde oliefrødyrkningen. Oliefrøet er for tiden meget dyrt, men med en måske faldende kornpris vil frøprisen naturligvis gå ned. Det skal dog bemærkes, at oliefrøproduktionen i 1948 anslås til at være større end før krigen, nemlig 3,8 mill. tons mod 3,4 mill. tons, hvilket beror på, at U. S. A. og Canada har udvidet produktionen mængdefold. Der er derfor mulighed for indførsel af oliefrø fra Nordamerika, vel navnlig Canada, der har en produktion på 440 000 tons mod 37 000 tons før krigen.

De vigtigste frø- og handelsplanter, ha.

Statistisk Departements tællinger.

	Frø ialt	Roe- frø	Bælgpl.- frø	Græs- frø	Have- frø	Olie- hør	Spind- hør	Sen- nep	Havesa- ger på friland
1948	44 590	8 455	11 209	17 542	1 488	18 100	6 100	11 800	11 861
1947	44 570	2 132	14 212	21 357	1 315	9 300	5 400	14 600	11 039
1939	41 900	3 615	10 197	23 435	838	—	1 500	3 000	7 120

Markfrøarealerne er omtrent uændrede fra i fjor, men med stærke forskydninger mellem arterne som følge af de klimatiske forhold i 1947. Roefrøplanter, der frøs væk i 1947, er dyrket på et stort areal, større end der er brug for, men bælgplantefrø- og græsarealerne er gået tilbage på grund af det svigtende udlæg i 1947. Mulighederne for frøavl er vanskelige at bedømme; eksporten møder således forskellige vanskeligheder, hvortil bl. a. hører, at man under Marshall-

planen ser en tilbøjelighed til at omstille efterspørgselen efter frø, og samtidig har forskellige lande som omtalt i tidligere år udviklet en betydelig og rationel frøavl, som ikke alene overflødiggør import af frø, men også indeholder muligheder for eksport.

Spindhørren møder med en lille udvidelse af arealet. Det er ingen stor produktion, det her drejer sig om, målt i areal, men spindhørren er et vigtigt råstof, og man må gå ud fra, at denne produktion opretholdes på den ene eller anden måde. Det synes at knibe med, at man kan konkurrere på prisen med Nederlandene og andre lande; alligevel går det, fordi der for tiden er så stor mangel på spindstoffer af alle slags, og ikke mindst på spindhør. Imidlertid er det meget opmuntrende at se, hvor beslutsomt de danske hør dyrkere og en del af den danske hørindustri arbejder for at gøre produktionen konkurrencedygtig, ja man kan sige, at der her er gjort en virkelig forbilledlig indsats, hvor man har afstået fra øjeblikkelige gevinster til fordel for investeringer med henblik på fremtiden. Dels på grund af de løfter, denne indsats giver, og dels på grund af spindhørrens betydning under akutte forhold, må man som sagt gå ud fra, at denne unge produktion kan etablere sig varigt.

Dyrkning af *havesager* på friland er udviklet stærkt under krigen og udgør i visse begrænsede egne en meget betydningsfuld produktion. Det er en stærkt konjunkturbestemt produktion, og en produktion, der selv har stærke prissvingninger i overensstemmelse med klimaets variationer. Men forbruget af havesager er steget både absolut og relativt og er meget tilpasningsdygtigt efter priserne, så selv om produktionsomkostningerne er steget stærkt under krigen, er der alligevel en vis stabilitet i arealerne. Om eksport af de grove urter som kål og selleri bliver der næppe tale i større målestok; grønsagdyrkingen er den landbrugsproduktion, der først har mødt afsætningsvanskeligheder efter krigen. Således har Holland allerede for et par år siden måttet gribe til kriseforanstaltninger for grønsagproduktionen, og priserne er små på de åbne markeder.

Høstudbytte og foderforsyning.

Trods de mange genvordigheder, produktionen mødte i sommeren 1948, blev det totale resultat overraskende godt. Det tidlige forår har gjort sig gældende, og den i forsommeren for ringe nedbør må have været fordelt godt i forhold til temperaturen. I hvert fald viser høstafgrøderne et udbytte på 72,1 mill. afgrødeenheder eller det samme som i 1945 og som langtidsgennemsnittet for de forudgående 15 år. Da halmudbyttet også er godt, og græsudbyttet efter sommerens totale mælkeproduktion at dømme har været noget større end i fjor, bliver den totale planteproduktion antageligt ca. 20 pct. større end i fjor eller omkring 117 mill. afgrødeenheder. Endvidere er høstens sammensætning særdeles fordelagtig med det store korn- og kartoffeludbytte.

*Kornafgrøderne har givet samme mængde kærne som i 1946. Vintersæden har givet 6,5 mill. hkg, hvilket er meget rigeligt til hjemmeforbrugets dækning, men man har dog måttet gennemføre et par byttehandler med rug for hvede for at dække hjemmeforsyningerne. Da prisen på hvede på verdensmarkedet er højere end prisen for rug, måtte man bytte i forholdet 1,1 kg rug til 1 kg hvede, hvilket henleder opmærksomheden på vor ejendommelige prispolitik, hvorefter rug betales højere end hvede. Vil man have hvedearealerne op på sin førkrigstidige højde, må hveden betales med den højere pris, den fortjener, men slipper man kornloven, ordner dette forhold sig af sig selv. Den rigelige brødkornsforsyning var baggrunden for brødrationeringens ophævelse, *men der er al mulig grund til at være yderst nøjeregnende med brødkornsbeholdningerne og til at spare alt det brødkorn op, det er muligt.* Brødkornsforsyningerne til verdensmarkedet kommer i disse år fra den vestlige halvkugle, og der er ganske vist i år en stor produktion i Nordamerika, men der tæres også stærkt på beholdningerne, og U. S. A. og Canada har derfor udsendt flere skarpe advarsler om at bygge lagre op af brødkorn så hurtigt som muligt, da høsten i disse lande svinger voldsomt fra år til år. Man har i en årrække haft usædvanlig gode høstår, men omtrent rømmet beholdningerne år for år for at*

Høstudbyttet efter Statistisk Departement.

	Mill. hkg				Mill. Afgrødeenheder ¹⁾							
	1948	1947	1946	1945	1939-43 gnstl.	1934-38 gnstl.	1948	1947	1946	1945	1939-43 gnstl.	1934-38 gnstl.
Hvede	2,5	0,6	3,0	2,8	2,0	3,8	2,5	0,5	3,0	2,8	2,0	3,8
Rug	4,0	1,8	2,9	3,1	3,5	2,6	4,0	1,8	2,9	3,1	3,5	2,6
Byg	14,6	13,3	13,8	12,6	12,0	11,0	14,6	13,3	13,8	12,6	12,0	11,0
Havre	9,9	8,7	10,8	10,0	9,4	10,3	8,2	7,3	9,0	8,3	7,8	8,6
Blandsæd	7,2	7,0	7,8	7,4	7,6	7,8	6,5	6,4	7,1	6,7	6,9	7,1
Bælsæd	0,3	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
Korn (kærne) i alt	38,5	31,5	38,5	36,1	34,6	35,6	36,1	29,4	36,0	33,7	32,3	33,2
Kartofler	29,4	18,3	18,1	16,1	15,0	13,5	6,5	4,5	3,9	3,6	3,4	3,2
Foderroer og markgulerødder	185,1	165,9	204,1	203,3	224,8	243,2	22,3	21,5	24,4	23,9	26,9	27,9
Sukkerroer til fabrik	16,9	14,6	15,3	12,9	16,1	16,1	4,0	3,6	3,6	3,0	3,8	—
Lucernehø	1,1	0,7	1,5	1,8	1,5	—	0,5	0,3	0,7	0,8	0,7	—
Ager- og enghø	6,7	3,4	15,3	18,0	12,5	19,7	2,7	1,4	6,1	7,2	5,0	7,9
Korn, rodfrugter og hø i alt	—	—	—	—	—	—	72,1	60,7	74,7	72,2	72,1	72,2
Halm	—	36,3	55,9	49,7	45,9	48,3	45,0	7,2	11,2	10,0	9,2	9,6
Græs og grønfoder-)	—	—	—	—	—	—	—	30,2	40,0	40,0	32,8	34,0
Samlet høstudbytte	—	—	—	—	—	—	117,1	98,1	125,9	122,2	114,1	115,8

1) 1 afgrødeenhed = foderværdien af 1 hkg byg.

2) Udbyttet af græs og grønfoder opgøres kun i afgrødeenheder, ikke i vægt.

3) anslået.

dække behovet i mange lande, og med en forudseelig svigtende høst kan man derfor komme til at stå over for en katastrofe, hvis man ikke i tide bygger lagre op. Denne henstilling skal man ikke sidde overhørig, selv om det er fristende for os at fodre op, hvad vi ikke kan bruge af brødkorn.

For *rodfrugterne* er mængdeudbyttet væsentlig større end i fjor, men samtidig er tørstofprocenten lavere. For kartofler er mængdeudbyttet således steget med 60 pct., men tørstofudbyttet kun med 44 pct., for foderroer er de tilsvarende tal 11 pct. og 4 pct. Kartoffelavlens er så stor, som den aldrig har været før, og da eksportforventningerne skuffer, er der store mængder kartofler til opfodring. Kartoffelkogningen har derfor fået et omfang som aldrig før, og langt hen på vinteren vil kogningen blive holdt i gang. Man oparbejder her ved et fortrinligt foder, og man skulle mene, at der var anledning til for mange landmænd at henlægge beholdningen af kartoffelensilage til senere anvendelse. Her vil ensileringen af rå kartofler kunne være på sin plads til opfodring til kvæget til sommer som tilskud til græsningen, en fremgangsmåde som enkelte landmænd med fordel har anvendt fra år til år. For tiden er det ensilering og opfodring af kogte kartofler til svin, der har den overvældende interesse.

Som allerede i fjor omtalt er vor kartoffeleksport ude for betydelige skuffelser og vanskeligheder, og fra sagkyndig side lyder der en skarp kritik af den moral, der gør sig gældende i denne kartoffelhandel. Vi skal her konkurrere med Holland, der har gamle erfaringer og særlig gode forudsætninger at bygge på. Bl. a. er både jordbund og klima i Holland til fordel for produktionen af en fortrinlig vare af spise- og læggekartofler. Vi opnår intet ved at prøve på at sælge katten i sækken. Det er man vel i almindelighed også klar over, men det er dog beklageligt, at denne kendsgerning skal være så længe om at bundfælde sig i bevidstheden hos de direkte interesserede parter. Det er også sandsynligt, at man i andre lande end Holland og her i landet vil interessere sig for eksporten af læggekartofler. Vore nabolande har gode betingelser for denne produktion og ved det, og U. S. A. er

ligeledes stærkt interesseret, hvilket har en særlig betydning, fordi kartoffelmarkedet er reguleret, og man normalt har et kartoffeloverskud at slås med. Man må derfor håbe, at det omfattende initiativ, kartoffelsektionerne og kartoffeleksportudvalget er ved at tage til forbedring af forholdene, hurtigt kan føre til resultater, så vi ikke kommer bagefter og, hvad værre er, kommer i vanry som upålidelige sælgere.

Græsmarkerne gav i forsommeren et ringe udbytte, og høavlen blev lav omend noget bedre end i fjor. Den rigelige augustnedbør og det fordelagtige vejr i september rettede forholdene op, og især kom den gode græsning på udlægsmarkerne til stor nytte.

Foderbeholdningernes størrelse for vinteren for fire vigtige afgrøder i forhold til tidligere år. Mill. afgrødeenheder.

	Korn	Foderroer	Kartofler	Hø	Ialt
1948 ÷ 1947	+ 2,5	+ 0,8	+ 2,0	+ 1,5	+ 6,8
1948 ÷ 1939/43	+ 2,8	÷ 4,6	+ 3,1	÷ 2,5	÷ 1,2

Halm og biprodukter fra sukker- og kartoffelmelsfabrikker er ikke medregnet, men forsyningerne er for alle disse produkter lige så gode eller bedre end i fjor. Dette gælder navnlig for halmforsyningen, der i år er rigelig. Mælkeproduktionen er en del højere end i fjor, og skummetmælksforsyningen skulle derfor være rigeligere. Der er i opstillingen gået ud fra, at brødkornet ikke fodres op, men sparede forsyninger oplagres. Der skulle derefter være en forbedring i foderforsyningen på 11—12 pct. i forhold til i fjor, og foder sammensætningen skulle være bedre, fordi der er fremgang navnlig i de værdifuldere foderemner. Ligeledes må kreaturernes bedre huld i dette efterår regnes som et plus. Man vil dog bemærke, at der må spares på foderroerne — den større kartoffelhøst gør sig kun gældende i afgrænsede egne — men alligevel vil der i år kunne præsteres en betydelig større produktion end i fjor, navnlig da der stilles i udsigt, at forsyningerne af oliekgager og korn udefra ikke skulle blive mindre end i fjor.

Husdyrhold og husdyrproduktion.

Besætningernes størrelse har i årets løb været genstand for store variationer, dels som følge af den dårlige høst i 1947 og dels på grund af ændringerne i prisrelationerne.

Hestebestanden har fortsat nedgangen, som indlededes i fjor, omend i for ringe et tempo, fordi den forventede eksport har svigtet; man finder vore heste for dyre, og den værste mangel på trækraft i mellemeuropa er afhjulpet. Eksporten i fjor pusede ligesom nyt liv i hestetillægget; føltillægget gik derfor op i år, men antal bedækkede hopper faldt med 11 000 til 87 000, et antageligt for stort antal. Der har i efteråret været megen interesse for slagtning af heste og føl og for eksport af slagteheste. Kød mangelen på hjemmemarkedet forøgede interessen for slagtingerne, men da maksimalpriserne på hestekød og følkød opretholdtes, er det næppe sandsynligt, at slagtingerne har fået et omfang, der ville være hensigtsmæssigt i betragtning af hestebestandens størrelse og hestesituationen iøvrigt. Ved årets slutning meddeltes om en eksportforretning på 10 000 heste til Polen, hvilket vil betyde nogen lettelse.

Husdyrbestanden i tusinder efter Statistisk Departements tællinger.

	Jul 1939	Jul 1947	Jul 1948	1948 ÷ 1939	1948 ÷ 1947
Heste	594	601	574	÷ 20	÷ 27
heraf føl	54	47	58	+ 4	+ 11
Kvæg ialt	3326	3014	2831	÷ 495	÷ 183
malkekøer ..	1642	1546	1475	÷ 167	÷ 71
ungkvæg ...	670	634	599	÷ 71	÷ 35
kalve	864	734	671	÷ 193	÷ 63
Svin ialt*) ...	3182	1830	1462	÷ 1720	÷ 368
avlssøer	379	199	197	÷ 182	÷ 2
Får	147	91	77	÷ 70	÷ 14
Høns**)	33297	19415	23816	÷ 9481	+ 4401

*) Svinebestanden: laveste tal 1. maj 1 317 000, laveste antal avlssøer 7. febr. 128 000. Svinebestanden 9. okt.: 1 805 000 svin ialt, heraf 214 000 avlssøer.

**) Kyllinger 1947: 11 318 000, 1948: 14 672 000, fremgang 3 354 000.

Hornkvægbestanden var ialt i juli 2 831 000 stkr. mod 3 014 000 året før, en nedgang på 173 000 stkr. eller 5—6 pct. Lavpunktet i bestanden nåedes dog omkring nytår 1947, idet antallet var 2 668 000 stkr. d. 27. december eller en tilbagegang på 11 pct. Hen på sommeren tog reduktionen noget fart igen på grund af den dårlige græsning, men standsede i september. De rigeligere foderbeholdninger betyder vel nogen besætningsforøgelse, som dog må holdes inden for ret snævre grænser, da roebeholdningerne er relativt små. I forhold til før krigen er roefoderet ca. 20 pct. mindre, men kvægbesætningerne er kun ca. 10 pct. mindre, og da der er mangel på kraftfoder sammenlignet med dengang og også stærkere bud efter roerne som foder til heste og svin, er det kun små besætningsudvidelser, der kan finde sted i indeværende år, selv om det tages i betragtning, at kælvingerne er forskudt til foråret. Opbygningen af kvægbesætningerne vil derfor tage ret lang tid fremover og dermed mere varigt belaste økonomien.

Svinebestanden har i årets løb vist meget stærke variationer. Den gik tilbage fra oktober 1947, hvor den talte 1,985 mill. stkr., til maj 1948, hvor den nåede ned på 1,317 mill. stkr., en reduktion på 34 pct. Siden har den været i stadig vækst og nåede i oktober igen op på 1,805 mill. stkr. med tendens til stadig stigning, som også er begrundet, når kornhøsten, kartoffelhøsten og den eventuelle kornimport tages i betragtning. Det må dog meget håbes, at den enkelte landmand nøje tager bestik af sine foderbeholdninger, før han udvider bestanden, så man ikke får de store tabgivende udsving i produktionen.

Hønsebestanden er blevet stærkt udvidet som et udtryk for, at ægpriserne er særdeles tilfredsstillende i forhold til de andre priser på husdyrprodukter; også kyllingetillægget i år er større end i fjor, hvilket vil sige, at hønsebesætningerne skal udvides endnu mere.

Husdyrproduktionen blev for årets første 9 mdr. ca. 8 pct. lavere end for samme tidsrum året før, målt med Statistisk Departements produktionsindeks, der var 76 for jan.—sept.

1947, men kun 70 for samme periode 1948. Der var dog fremgang i ægproduktionen, men nedgang for mælk, flæsk og navnlig kød. Man ser af nedenstående tabel, at mælkeproduktionen i maj nåede op over, hvad den var året før, men derefter gjorde tørken og de mindre besætninger sig gældende i juni og juli. I august blev produktionen lige så stor som året før, i sept.—okt. større, en prompte virkning af regnen i august. Der skulde være gode muligheder for, at produktionen i vinter holder sig over produktionen i fjor. Af mælkeprodukterne viser ost stadig fremgang. Produktionen i sommerhalvåret var endog meget stor, og man må håbe, denne udvikling må holde sig, da ost tegner til at blive en stærkt efterspurgt vare i fremtiden.

*Husdyrproduktionen, månedligt indeks for 9 måneder.
Statistiske Efterretninger. 1935 = 100.*

	Mælk	Smør	Ost	Flæsk	Æg	Kød	Ialt
Jan.—Sept. 1947 . . .	84	76	151	57	71	127	76
» » 1948 . . .	81	71	178	55	93	68	70

Månedligt indekstal for mælke-, kød- og flæskeproduktionen 1947 og 1948. Statistiske Efterretninger. 1935 = 100.

	Mælk.										
	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Jan.—Okt.
1947	72	71	76	85	93	106	97	84	72	70	83
1948	63	62	67	79	98	100	92	84	83	77	81

	Kød.										
	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Jan.—Okt.
1947	111	91	83	130	143	102	134	147	205	188	133
1948	116	75	55	51	46	65	75	70	63	126	74

	Flæsk.										
	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Jan.—Okt.
1947	57	51	54	67	63	68	59	48	46	71	58
1948	72	59	59	53	51	64	49	37	47	44	54

*Produktionen af husdyrprodukter jan.—sept. Mill. kg.
Statistiske Efterretninger. 1935 = 100.*

	Mælk	Smør	Ost	Flæsk	Æg	Kød	Samlet Indeks
1947	3249	99,0	36,9	139,5	53,1	138,6	76
1948	3132	92,7	44,1	134,1	70,2	75,6	70

Kødproduktionen har året igennem lige til indbindingen i oktober været lav. Man har ved indbindingen reduceret besætningerne en del i overensstemmelse med de relativt små roebeholdninger, og desuden har den gode græsning i september vel opstemmet en del dyr, som ellers ville være blevet udsat tidligere.

Flæskeproduktionen har lige siden besætningsreduktionerne standsede i foråret været betydeligt lavere end året før, men med de voksende besætninger og den forbedrede korn- og foderforsyning skulle der være udsigt til, at produktionen igen kommer til kræfter og når op på i hvert fald samme højde som i 1947.

Prisudviklingen.

Året 1947 indlededes med et samlet prisindeks for landbrugsprodukter på 257 efter Landøkonomisk Driftsbureaus beregning. Det holdt sig temmeligt uforandret til september, hvor det var 262, men steg derefter i oktober til 293, nåede i december op på 316 og i januar 1948 på 323. I årets løb var der en svagt faldende tendens til juni, hvor indeks var 315, og siden har der været en svag og jævn stigning, så indeks i oktober var 326. Den stærke prisstigning i efteråret 1947, som ialt androg 25 pct., var resultatet af, man kan sige, sprængningen af den dansk-engelske handelsaftale pr. 1. oktober 1947, den fornyede handelsaftale først i 1948 og priserenes forhøjelse på hjemmemarkedet i overensstemmelse med de forhøjede eksportpriser.

Prisindeks for landbrugsvarer. 1909—14 = 100.

	Sept. 1947	Okt. 1947	Dec. 1947	Jan. 1948	Juni 1948	Okt. 1948
1938—39	126	262	293	316	323	315
						326

Bag denne ret regelmæssige forskydning af det samlede prisindeks i årets løb skjuler der sig imidlertid flere modsatte bevægelser i priserne. Disse er i årets løb blevet fastholdt på en del af de store varer som smør, flæsk og æg, men kødprisen fik en lille forhøjelse på 5—6 pct. i sommer, og maxi-

malprisen på korn blev forhøjet i kornloven for 1948 med 7 kr. for vintersæd og 3 kr. for vårsæd pr. hkg. For kartofler var der fastsat maksimalpris i årets første måneder, men da kartoffelforsyningen hen på foråret var meget rigelig som følge af fejlslagne eksportdispositioner, blev den ophævet, og hen på sommeren gjorde virkningerne af den lovende store kartoffelhøst sig gældende, og priserne faldt og noteres ved årets slutning til 10—12 kr. pr. hkg sælgers station. Det er imidlertid langt fra alle landmænd, der kan sælge deres kartofler til denne pris, som nærmest er udtryk for kartofflernes foderværdi plus omkostninger ved sortering og levering. Hvor der ikke foreligger særlige forhold, skulle kartoflerne ikke gå ned under denne pris, når flæskeprisen er så høj som for tiden, og frihandelskorn handles til 42—44 kr. pr. hkg. Man hører dog om landmænd, f. eks. i Nordsjælland, for hvem kartofler er en pengeafgrøde, der må sælge til betydeligt lavere priser end den anførte notering.

Frøsorterne har haft en stærkt varierende prisudvikling, thi medens roefrøsorterne er faldet stærkt i forhold til i fjor, er bælgplantefrø og noget græsfrø steget i pris som følge af en lille avl og nogen eksportefterspørgsel.

For produktionsdyrene har der været meget betydelige prisforhøjelser på kælvekøer, kælvekvier og grise, men et prisfald på heste. Kælvekøer noteredes i Odense til 750 kr. ved årets begyndelse, men er i efteråret nået op på ca. 900 kr. Grise, der ved årsskiftet kostede ca. 50 kr. pr. stk., er igen nem længere tid handlet til 90—100—110 kr. pr. stk., og der er herved kommet til at foreligge den ejendommelige situation, at det er griseproducenterne, der tager fortjenesten hjem af svineproduktionen. Det er en situation, der er modsat den, der har foreligget tidligere år og så sent som i 1947 og først i 1948, hvor frihandelskornet blev drevet op i pris, da der var mangel på korn, og grisepriserne var lave. For tiden noteres frihandelsbyg i 43—44 kr. pr. hkg, havre et par kroner lavere. Denne priskonstellation mellem priserne på grise og korn er afhængig af tilførslerne af korn og det tempo, hvori svinebestanden forøges. Den vil holde sig et stykke tid endnu,

også på grund af de rigelige korn- og kartoffelbeholdninger, men med begrænsede kornindførsler er det forudseeligt, at grisepriserne falder noget, og at frihandelsprisen på korn kommer til at ligge fastere. Hestepriserne er i årets løb faldet fra omkring 1800 kr. til 1700 kr. for unge heste på Odense marked, men i virkeligheden er faldet vel større, og handelen er gået stærkt tilbage. Disse priser på produktionsdyr og frihandelskorn har naturligvis deres store interesse som symptomer for produktionens udvikling og stilling, men de er i det store og hele et indre landbrugsanliggende og berører ikke erhvervets samlede økonomi.

Udenrigshandelen.

Udenrigshandelen har været gennemført på samme måde som de foregående år, d. v. s. efter to-sidede vareaftaler, hvori de gensidige ydelser er nøje definerede. Den største og mest afgørende af disse aftaler, den engelske, blev fornyet et par gange i årets løb, og i den første af disse, der gennemførtes i årets begyndelse, forhøjedes priserne betydeligt på vore vigtigste eksportvarer, smør og bacon. Disse prisforhøjelser blev opretholdt i den aftale, der blev truffet pr. 1. oktober, og som er ejendommelig ved, at det af England under krigen udviklede handelssystem med langtidskontrakter er bragt i anvendelse for bacon, for hvilket der er truffet aftale indtil 30. september 1952. Overenskomsten indeholder tillige en passus om, at der inden 31. marts 1949 skal forhandles om eventuel langtidsaftale for smør. I aftalen for bacon er der fastsat en højestepris på 225 shilling pr. cwt. (50,8 kg), som gælder fra 1. oktober 1948 til 30. september 1949; for det andet år kan prisen efter aftale nedsættes med indtil 7½ pct., for det tredje år kan den forhøjes eller nedsættes med indtil 7½ pct. af det foregående års pris, og det samme princip gælder for det fjerde år. Prisfaldet kan altså maksimalt blive 21 pct. på de tre år.

Værdien af disse langtidskontrakter i den internationale handel har næppe endnu stået sin prøve, idet der ved deres

anvendelse under krigen forelå ganske særlige forhold, både af psykologisk og økonomisk karakter. Når dominions således solgte deres landbrugsprodukter på lange kontrakter til England, støttedes aftalerne dels af den almindeligt herskende stemning og sympati for moderlandet og den fælles sag at vinde krigen, dels var andre salgsmuligheder udelukkede. Efter krigen har man set, at det har været nødvendigt for England i aftaleperioden at forhøje priserne på landbrugsprodukter, hvorom der var truffet aftaler med dominions, da varerne ellers ikke kom frem i de tilstrækkelige mængder, eller aftalen gav anledning til stærk kritik. Hvorledes det vil gå, når priserne omvendt bevæger sig stærkt nedad, står endnu uprøvet, om med andre ord de aftalte priser vil blive stående, hvis verdensprisen kommer til at ligge meget lavere, end da aftalen blev indgået.

I årets første 10 måneder, januar—oktober, har ud- og indførselen af de vigtigste landbrugsvarer og råstoffer andraget de i hosstående opstilling anførte mængder og værdier. Den totale udførselsværdi af de anførte poster var i de to perioder 1 092 mill. kr. i 1947 og 1 384 mill. kr. i 1948. Der er en betydelig nedgang i eksporten af kvæg, kød, flæsk og heste, men opgangen i eksporten af mælkeriprodukter og andre varer samt prisstigningen har forøget eksportværdien. I 1947 var gennemsnitseksportpriserne pr. kg for smør og flæsk henholdsvis 5,03 kr. og 3,18 kr., men i 1948: 6,72 kr. og 4,32 kr.

Uden at gå i enkeltheder med de enkelte eksportprodukter skal det fremhæves, at eksporten af mælke- og kødkonserver har gjort gode fremskridt, selv om disse produkter udgør en forholdsvis beskeden procentisk andel af den samlede eksport. Man må håbe, at dette fremskridt må kunne fortsættes, men forudsætningen herfor er naturligvis, at de klager og den kritik, der flere gange i årets løb er fremsat over kvaliteten af vor kødkonserver må forstumme, og denne vare i stedet for opnå anerkendelse og godt ry. Dette er så meget nødvendigere, som vor

Ud- og indførsel af de vigtigste landbrugsvarer jan.—okt.
1947 og 1948.

Efter Statistisk Departement, Vareomsætning med Udlandet.

Udførsel.

	Mængde		Værdi, mill. kr.	
	1947	1948	1947	1948
Hornkvæg og kalve, stkr.	194 014	30 390	133,00	24,95
Kød- og kødvarer ialt		60 194	208,36	251,58
Heraf:				
Okse- og kalvekød, tons	16 903	8 709	38,91	23,83
Bacon og flæsk »	45 752	38 599	145,43	166,66
Kødkonserver »	1 874	6 004	9,92	33,38
Mælkeriprodukter ialt			509,21	839,15
Heraf:				
Mælk og fløde, tons	11 277	14 294	8,49	11,95
Mælkekonserver, »	15 888	23 144	30,92	48,63
Smør i dritler »	73 075	88 440	367,37	594,66
Ost »	12 233	9 019	43,44	41,18
Æg, 1000 snese	15 484	33 365	50,60	128,84
Korn, tons	85 633	185 608	60,56	118,43
Kartofler »	83 234	114 547	21,63	28,75
Sukker »	28 158	43 093	26,31	35,05
Svinefedt »	3 898	3 948	23,71	22,89
Huder	—	—	5,63	6,07
Heste, stkr.	43 899	19 242	79,55	35,32
Frø	—	—	23,85	22,23
			1091,81	1384,42

Indførsel.

Korn, tons	66 174	221 970	38,25	137,00
Foderstoffer, tons	239 820	310 079	121,57	177,36
Frø til oliepresning, tons	41 575	45 783	46,84	68,58
Gødningsstoffer, tons	562 453	504 439	96,66	87,66

konserver er det landbrugsprodukt, der når videst ud i verdenen og på de fleste markeder skal konkurrere med andre landes kvalitetsprodukter. Kortsynet salgspolitik hævner sig her som andre steder mangefold. Der ses at have været en ret betydelig eksport af uforarbejdet mælk og fløde, og denne eksport, der er gået til kontinentale områder, har fra tid til anden for år tilbage haft et ret betydeligt omfang, men blev dengang standset af importrestriktioner, men med det stigende forbrug af mælk i de

fleste lande i de senere år er der nogen mulighed for, at den kan udvikles, om ikke i den umiddelbare fremtid så dog lidt efter lidt. Kartoffeleksporten viser en stigning, men desværre dækker dette ikke de gældende forhold, fordi kartoffeleksporten i dette efterår ligger dårligt, et forhold, der er berørt i et forudgående afsnit. Sukkerekseporten er gået betydeligt op, og også i år vil der være betydelige mængder sukker til eksport med den gældende rationeringsordning. Hesteeksporten er mere end halveret, og desværre er der næppe udsigt til en varig eksport af brugsheste af samme størrelse som i 1947; derimod er der god efterspørgsel efter slagteheste fra adskillige lande.

Indførselen af korn- og foderstoffer blev betydeligt forøget, men til forøgede priser, idet der gennemsnitligt blev betalt 578 kr. pr. tons korn i 1947, men 612 kr. i 1948; for foderstoffer var de tilsvarende tal 503 kr. og 572 kr. Priserne ligger dog nu lavere og må antages at holde sig lavere i den kommende sæson. Indførselen af frø til oliepresning har ikke kunnet forøges væsentligt; den er som omtalt ramt af omstillingen af erhvervslivet i eksportlandene. Desuden er eksporten fra Østen gået stærkt ned, og oliefrøet skal hentes især fra Nordamerika, der har udvidet produktionen stærkt, men kræver dollars i betaling. Det skal anføres, at der i 1947 indførtes 4 143 tons hørfrø til en gennemsnitspris af 1,77 kr. pr. kg; i 1948 indførtes kun 500 tons, og prisen var 2,00 kr. pr. kg. Dette viser, at vel er prisen på det danskavlede oliefrø høj, men dog betydeligt lavere end det fremmede frø. Hvordan priserne ligger på canadisk hørfrø, som evt. kan importeres, vides ikke.

Eksporten har fordelt sig paa et forholdsvis stort antal lande. Der har altså, som forholdene har ligget og ligger, været god efterspørgsel efter landbrugsvarer, og Englands før krigen fuldstændigt dominerende stilling som aftager af vort bacon og smør er blevet reduceret betydeligt. Hvorvidt dette er mere end et overgangsfænomen, er det vanskeligt at udtale nogen bestemt mening om, men en rolig

og stabil udvikling forudsat, skulle det være sandsynligt, at vi i fremtiden skulle blive i stand til at sprede vor afsætning noget mere end før krigen, da befolkningerne i de europæiske lande er vokset, og levestandarden dér som hér er forøget forholdsvist for de brede lag. Det skal dog bemærkes, at vi er gået med til at levere England 90 pct. af vort eksportoverskud af bacon for de 4 år, baconaftalen rækker over. Det er vel udtryk for, at den engelske pris for bacon er omtrent lige så god som den, der kan opnås i andre lande, og at man ikke har følt sig helt sikker på fremtidsudsigterne for baconeksporten. For smør har vi for året 1948/49 givet tilsagn om leveringer til England på 60 pct. af vor samlede eksport.

På det kortere sigt synes vor afsætning af landbrugsvarer fuldt betrygget, men set på længere sigt er den helt afhængig af den økonomiske udvikling i det vesteuropa, hvor vi har vore hovedmarkeder. I en senere artikel skal der gøres rede for de foranstaltninger, man har iværksat for at genopbygge den europæiske økonomi, og omfanget af denne opgave skal antydes.

Handelsrestriktionerne.

Her i landet er der i 1948, åbenbart stærkt inspireret af ITO-forhandlingerne, Marshallplanen m. m. opstået en voldsom stemning for at blive alle de såkaldte restriktioner på produktion og handel kvit og at lade den frie konkurrence komme til, som man udtrykker det. Nu er det temmelig umuligt at regere et samfund med papir og påbud, når det samtidigt skal arbejde effektivt, og jo mindre af den slags man kan anvende des bedre. Det viser sig imidlertid gennemgående, at det, man forstår ved restriktioner, er noget, der beskærer én for en fordel og ikke noget, der giver én en fordel, men dernæst er den såkaldte frie konkurrence langt fra så effektiv og fordelagtig, som man ønsker at gøre den til, tværtimod, den er højst ufuldkommen. Det ses allerede i detailhandelen, men også i engroshandelen. Vi har i 1948 haft en meget stor

kartoffel- og frugthøst, men det betyder ikke, at priserne er raslet ned i de københavnske butikker, varestrømmen stoppes allerede hos producenten, som så kan fodre de ikke sælgelige varer op, og priserne er højst faldet så meget, som producentpriserne er faldet. Da man ophævede maksimalprisordningerne på kartofler og frugt, fastholdt, ja forøgede ofte melleghandlerne avancerne; det faldt ingen ind ved avanceredsættelser at forøge varesalget og ad den vej at tjene mere. Det er sandsynligt, at der på denne måde ikke ville være opnået noget ved forøget kartoffelsalg, men man skulle tro, at frugtförbruget lod sig forøge meget væsentligt ved prisnedsættelser.

I kritikken imod restriktionerne har landbrugets eksportudvalg igennem nogen tid i særlig grad måttet stå for skud. Det er højst sandsynligt, at der kan være noget at rette ved de gældende eksportordninger for landbrugsvarer. De har været løbende i mange år, og mangt og meget har ændret sig i den tid, som kan gøre reorganiseringer formålstjenlige, for at hele systemet kan fungere så effektivt som muligt, men kritikken overser, at disse ordninger er udtryk for en radikal ændring i landbrugspolitikken. Lignende systemer er udviklet i de fleste andre lande, hvor de ofte er betydeligt mere vidtgående som i Sverige, Holland, England, New Zealand, Australien o. s. v., og de har alle til formål at stabilisere landbrugssektoren i samfundene igennem oprettelse af karteller eller monopoler, der har afgørende indflydelse på afsætning, priser etc. Der er ingen som helst udsigt til, at dette system står foran afløsning noget sted, heller ikke under ITO's ægide, tværtimod, det udvikles og befæstes, fordi man indser, at landbruget ikke kan være det eneste store erhverv med frie priser, og som derfor må tage de store prisudsving, når konjunkturerne vender, som vi kender det fra tyverne og trediverne. Landbruget som samlet erhverv har endvidere krav på at føre indseende med, at dets løbende handel foregår forsvarligt, så der opnås de gunstigste priser ved salg og køb gennem en velorganise-

ret forsyning af markedet og rettidige indkøb. Det er den samme politik, enhver velordnet stor industri og eksportforretning fører. De overlader ikke deres salg til en skare af sælgere, der konkurrerer med hinanden på priserne i afsætningen, og det danske landbrug er netop een stor forretning, der skal drives så rationelt som muligt. Landbruget vil forhåbentlig ikke finde sig i, at den såkaldte frie konkurrence kun skal finde anvendelse ved salget af landbrugsprodukter, til skade for erhvervet som for samfundet, medens prisaftaler, monopolistisk salgspolitik etc. behersker den øvrige del af erhvervslivet. Hvorledes den forretning, der forvalter det danske landbrugs omsætning, så skal drives, er en sag for sig; det er sandsynligt, at den kan blive meget forskellig fra, hvad den er nu, men dog altid således, at erhvervet har afgørende hånd i hanke med de dispositioner, der skal træffes.

Landbrugets fremtidsudsigter.

Under forudsætning af, at de økonomiske planer, man i det internationale samarbejde opstiller for fremtiden, lykkes, skulle landbrugets fremtidsudsigter tegne sig forholdsvis betryggede, gunstigere end i mellemkrigstidens år. I alle landes politik har man over for befolkningerne så at sige forpligtet sig til at holde en høj beskæftigelse, en kendsgerning, der i sig selv giver en betydelig sikkerhed for den økonomiske udvikling, som yderligere vil kunne bestyrkes gennem et vel tilrettelagt internationalt samarbejde. Og en høj beskæftigelsesgrad er den fordelagtigste foranstaltning, der overhovedet kan gennemføres til landbrugets fordel. Den har den ejendommelighed, at den virker dobbeltsidigt; den letter både afvandringen fra landbruget og forøger efterspørgselen efter landbrugsvarer, således at landbruget opnår både en stigende produktion pr. arbejder og gode priser.

Det har altid været en almindelig opfattelse, at elasticiteten i forbruget af landbrugsvarer er lav. D. v. s., at når priserne falder, stiger forbruget af landbrugsvarer forholds-

vist meget langsommere, end priserne falder, og ligeledes, at når indkomsten stiger, forøges forbruget af landbrugsvarer forholdsvis mindre, end indkomsten forøges. Det har imidlertid vist sig ved iagttagelser i U. S. A., at indkomstelasticiteten i forbruget af landbrugsvarer er betydelig højere, end man tidligere har regnet med, og de stærkt stigende indkomster har derfor drevet priserne på landbrugsvarer relativt stærkt i vejret. Årsagen er utvivlsomt, at det er de dårligst stillede befolkningslag, der har fået den største indkomstforbedring, og i denne del af befolkningen er indkomstelasticiteten i forbruget af landbrugsvarer forholdsvis høj. Dette kommer også til udtryk derigennem, at det er de kostbarere fødevarer, der i U. S. A. er steget mest i pris, thi medens planteprodukter har et pristal på 227, har husdyrprodukter et pristal på 323, når 1910—14 = 100, hvilket vil sige, at når indkomsterne forøges, som de er blevet det i U. S. A. i de dårligere stillede befolkningslag, kommer de kostbarere fødemidler inden for deres økonomiske rækkevidde.

På grund af de bestående rationeringer, subsidieordninger, maksimalpriser etc. kan man ikke gøre helt de samme iagttagelser i de europæiske lande, men at de samme tendenser gør sig gældende, er der ingen tvivl om; det ses f. eks. af det stærkt forøgede mælkeforbrug, osteforbrug og ægforbrug her i landet.

Foruden den stærkt forøgede indkomst i de fleste lande gør desuden befolkningstilvæksten og den gennemgående formindskede landbrugsproduktion sig gældende i disse år, og det øver altsammen indflydelse på landbrugspriserne.

Hvorledes stillingen er, kan delvis belyses af følgende tal meddelt i FAO's årsberetning.

Ved at studere disse tal vil man forbløffes over befolkningstilvækstens størrelse i løbet af de sidste 10 år, ialt 210 mill. mennesker eller 9,4 pct. Denne kendsgerning kan nok give verdenspolitikere noget at tænke på; der kommer, som det er sagt, dagligt 50 000 flere mennesker til frokost. Da verdensproduktionen af fødevarer og dermed

Verdens befolkning og produktion af fødevarer.

	Millioner mennesker		pct. stigning	Indeks for produktion af fødevarer 1934-38 = 100	
	1934-38	1947		1946-47	1947-48
Fjerne Øst	1066	1162	9,2	90	93
Europa uden Rusland ..	370	383	3,5	76	74
U. S. A., Canada	139	157	12,6	135	129
Sydamerika	123	153	24,0	114	120
Australien, New Zealand	10	12	14,8	96	111
Afrika	121	140	11,4		
Nære Øst	106	119	11,2		
Rusland	186	195	10,5		
Verden ialt	2120	2320	9,4	95*)	96*)

*) Undtagen Rusland.

Indeks for forsyninger af fødevarer ialt og pr. indbygger,
1934—38 = 100.

	Forsyninger ialt		Forbruget pr. indbygger 1947-48		
	1946-47	1947-48	ialt	Plante- produk- ter	Husdyr- produk- ter
Fjerne Øst	92	95	87	90	78
Europa*)	77	75	73	82	64
U. S. A., Canada	126	122	108	97	121
Sydamerika	119	127	102	113	95
Australien, New Zealand ..	108	110	96	107	92
Afrika, nære Øst	—	—	—	—	—
Verden ialt*)	95	96	88	90	86

*) Undtagen Rusland.

forsyningerne i samme tidsrum er gået tilbage med 4—5 pct., bliver resultatet, at forbruget af fødevarer pr. indbygger i 1947—48 blev 88 mod 100 før krigen.

Man vil særlig bemærke, at forbruget i Europa pr. indbygger er relativt stærkt formindsket, indeks er ialt 73, for planteprodukter 82, for husdyrprodukter kun 64. Omvendt er det forøget i Nordamerika, hvor indeks ialt er 108, for planteprodukter 97, men for husdyrprodukter 121, tal, der er udtryk for virkningerne af en stigende levestandard.

Men foruden, at fødevarerforbruget er blevet stærkt reduceret, er det højst ulige fordelt, således, at der er uhyre potentielle muligheder for forøgelse af forbruget kvantitativt og kvalitativt, hvis det økonomisk gøres muligt ved større produktion og indtjeningsevne.

Betragter man de produkter, der har særlig interesse for dansk landbrug, er forbruget i kg pr. indbygger beregnet som følger:

	Kød		Mælk		Smer		Ost	
	1934	1947	1934	1947	1934	1947	1934	1947
	-38	-48	-38	-48	-38	-48	-38	-48
Europa*)	37,1	24,7	99,8	79,5	5,4	2,9	4,1	2,9
Vesteuropa	47,1	30,2	103,3	90,7	7,4	3,9	4,4	3,0
Østeuropa*)	22,9	16,0	94,9	61,9	2,6	1,2	3,6	2,6
U. S. A., Canada	61,8	74,8	155,4	180,0	8,2	5,4	2,4	3,2
Argentina, Brasilien	67,1	60,0	83,2	80,0	1,1	1,2	1,5	1,9
Chile, Uruguay								
Australien, New Zealand	119,3	98,3	112,6	141,1	16,5	10,3	1,4	3,0

*) Undtagen Rusland.

Tilbagegangen og de lave tal for forbruget i Vesteuropa og de høje tal og fremgangen i forbruget i Nordamerika viser de store muligheder, som produktionen af forædlede landbrugsvarer har under en fremadskridende økonomisk udvikling. Alene i Vesteuropa er der et stort hul at fylde. Men tallene viser en anden interessant ting; det er nedgangen i smørforbruget i alle de anførte områder, når Sydamerika undtages. Den totale smørproduktion i disse områder er i de anførte år gået tilbage fra 3,2 mill. til 2,2 mill. tons. I Nordamerika gik mælkeproduktionen op fra 50,8 mill. til 60,9 mill. tons, men smørproduktionen gik tilbage fra 1,14 mill. til 0,86 mill. tons, og man anser det ikke for sandsynligt, at den vil blive forøget i de kommende år, da en forøgelse i mælkeproduktionen vil gå til direkte konsum. Ej heller i Australien og New Zealand har der fundet nogen udvidelse af smørproduktionen sted, og omend disse lande har store potentielle na-

turlige muligheder for en forøget produktion, mangler de mennesker.

En anden side af denne sag er det, at man i mange lande udvider produktionen af planteolier stærkt, og verdensproduktionen af alle vegetabiliske og animalske fedtstoffer og olier anslås i 1948/49 at blive af samme størrelse som før krigen, 23,2 mill. tons, men eksporten, som før krigen var 5,9 mill. tons, var i 1947 kun kommet op på 3,5 mill. tons og anslås for 1948/49 at blive 4,3 mill. tons. Den stigende befolkning i eksportlandene absorberer produktionen.

Når man på denne baggrund undersøger mulighederne for en udvidelse af vore forædlingsproduktioner, kommer man imidlertid til det negative resultat, at situationen på råstofområdet i år ikke synes at have forbedret sig i forhold til i fjor. Brødkornsforsyningerne er betydeligt forøgede. Verdenshøsten af hvede anslås til ca. 179 mill. tons og rughøsten til ca. 40 mill. tons, ialt 219 mill. tons eller ca. 14 mill. tons mere end i fjor, men det disponible overskud i eksportlandene skal gå til brødkorn. Nordamerika havde i 1948 ganske vist den største majshøst i historien, men rent bortset fra, at brødkornseksporten i U. S. A. og Canada beslaglægger alle disponible transportmidler, bliver der den kedelige kendsgerning tilbage, at korn fra Nordamerika er ensbetydende med hård valuta. Østeuropa, der tidligere forsynede Vesteuropa med 5 mill. tons korn om året, er gledet ud som eksportør. Argentina har reduceret sin majsproduktion stærkt og kræver iøvrigt også betaling i dollars. I det hele taget står man i de kommende år over for den kendsgerning, at korneksporten hovedsagelig skal komme fra Nordamerika, Australien og Argentina, og sidstnævnte land afsætter en stigende mængde af sin indskrænkede produktion til andre sydamerikanske lande. Det er næppe sandsynligt, at man kan regne med en væsentlig eksport fra Østeuropa, for rent bortset fra de politiske problemer, der skiller, har de østeuropæiske lande selv et voksende forbrug og bestreber

sig desuden for at udvikle husdyrproduktionen, således at man snarere får dem at se som konkurrenter end som leverandører af råstoffer. Iøvrigt er de nordamerikanske foderkornpriser relativt rimelige; majs noteredes i New York den 22. november til 29 kr. pr. hkg, havre til 34 kr.

For oliekgager er stillingen ikke væsentlig forskellig fra foderkorn. Man har ganske vist ophævet allokeringen for oliekgager, medens den er bibeholdt for korn, men dette er ikke udtryk for en væsentlig forbedring i forsyningerne. Det skyldes, at de lande, der har fået tildelt oliekgager, undlader at købe dem på grund af priserne og valuta-problemet, for også oliekgager er hård valuta; de skal købes i Amerika, thi produktionen af oliefrø i Østen gør kun langsomme fremskridt.

Det er på denne baggrund, de planer om iværksættelse af en majsproduktion i Afrika, der har været fremme herhjemme det sidste år, skal ses. På forhånd kunne man stille sig noget skeptisk over for, at større arealer under gode naturlige produktionsvilkår og forholdsvis let tilgængelige skulle være disponible, men Afrika er jo et endnu delvis uudnyttet land, og der er i portugisisk Vestafrika anvist arealer, som skulle være anvendelige til en sådan majsproduktion. Man må håbe, at der for dette område foreligger nogenlunde pålidelige oplysninger om de klimatiske forhold, idet for lav nedbør jo gør store dele af Sydafrika uanvendelige til andet end græsning. Under alle omstændigheder vil planens realisation kræve efter vore forhold og evner store investeringer.

Et særligt problem rejser sig i disse år om at forøge vor landbrugseksport til U. S. A. for at skaffe dollars, og i langtidsprogrammet under Marshallplanen er det forudsat, at en sådan eksport lader sig etablere. De produkter, vi vil kunne eksportere, er mælkeriprodukter, idet den amerikanske flæskepris er og altid har været meget lavere end den danske, og vort kød på grund af kvaliteten næppe kan finde afsætning. Imidlertid gør der sig noget overdrevne forestillinger gældende om disse eksportmulighe-

der. Det kan således anføres, at smør den 22. november på New Yorks børs noteredes til 64 cents pr. lb., hvilket er ca. 6,80 kr. pr. kg, men tolden er 14 cents pr. lb., eller ca. 1,50 kr. pr. kg. For at en eksport af smør skal komme i gang, må tolden derfor nedsættes, men med endda helt toldfri indførsel, opnår vi højere priser på flere europæiske markeder. Nu er smørprisen i U. S. A. i vintermånederne sædvanligvis relativt høj, og vor eksport måtte derfor tilrettelægges på denne årstid, hvor den også ville komme mindst i vejen for den amerikanske produktion, for man må regne med, at det amerikanske landbrug meget nøje ville følge en sådan eksport. Set på noget længere sigt er der visse muligheder for, at situationen vil kunne ændre sig til vor fordel. Det er omtalt, at den amerikanske smørproduktion er gået tilbage og stagnerer, og selv om planteolieforbruget er steget stærkt i U. S. A., kunne der med stigende forbrug være muligheder for en stærkere efterspørgsel efter smør. I kondensmælk har U. S. A. selv en meget stor produktion og er eksportør, og for ost er produktionen steget med 60 pct. fra før krigen, men da forbruget kun er 3,2 kg pr. indbygger, er der muligheder for en betydelig forbrugsudvidelse, hvis priserne passer. I fjerkræprodukter er der for tiden ingen eksportmuligheder, da U. S. A. er ved at begrænse denne produktion.

Alt i alt må vor landbrugseksports fremtid siges hovedsageligt at være knyttet til Vesteuropa. Der har også været nævnt en stigende eksport til Østeuropa, hvormed man mener Rusland, for hele sriben af de andre østeuropæiske lande er jo agrarstater, når Østrig og delvis Czekoslovakiet undtages. Disse lande bestræber sig efter bedste evne på at genopbygge deres landbrug, og som allerede nævnt udvikle husdyrbruget, men Rusland har naturligvis store potentielle muligheder som aftager af husdyrprodukter navnlig set i forhold til vor produktionskapacitet. Blot en ringe forøgelse i forbruget pr. indbygger beslaglægger i det store land store varemængder.

Landbrugspolitikken.

I årets løb har en række for landbruget vigtige økonomiske og politiske problemer været behandlet af lovgivningsmagten. Ved årets begyndelse samlede interessen sig om prispolitikken, idet der forhandlede om, hvorvidt landbruget på hjemmemarkedet skulle have samme betaling for sine produkter som den, der opnåedes ved eksport. Efter en del overvejelser, for hvilke det dårlige høstresultat i 1947 og den derved formindskede produktion blev afgørende, opnåede landbruget at få sine krav om forhøjelse af priserne til hjemmemarkedet imødekommet; for at begrænse statstilskudet til nedbringelse af forbrugspriserne, ændredes tilskudsordningen til smør, men hele sagen har fået et mindre omfang, efter at den væsentligste del af smørforbruget er erstattet med den billigere margarine. Hen på foråret blev kornloven aktuel. Der forelå et løfte fra efteråret, i henhold til hvilket brødkornsdyrkerne havde krav på en begunstigelse, og desuden gav de høje indførselspriser på korn udefra sammenlignet med kornlovens priser samt udskrivningen af korn til det mindre landbrug baggrund for en stærk kritik fra det kornafleverende landbrug. Den fra før krigens begyndelse i det væsentlige uændrede kornlov fik derefter en ny skikkelse; priserne forhøjedes med 7 kr. for vintersæd og 3 kr. for vårsæd til 36 kr. og 35 kr. for henholdsvis rug og hvede samt 28 kr. for vårsæd, alt plus 1,25 kr. ved afleveringspligtens opfyldelse. Lettelser i udskrivningen stilledes i udsigt med indtil 20 pct., hvis tilførslerne tillod det.

Der er stillet krav om, at dette skulle være den sidste kornlov. Hvorvidt det bliver tilfældet, kommer til at bero på udviklingen i de kommende måneder, men det skulle dog synes betimeligt og rimeligt, som tiderne nu engang er, at vor brødkornsforsyning sikres ved hjemmeproduktion gennem derpå sigtende lovregler.

Ihvorvel disse omtalte beslutninger var af stor betydning for landbrugets løbende økonomi, var det dog jordlovenes revision, der var årets store landbrugspolitiske be-

givenhed. Af disse jordlove blev loven om oprettelse af mindre landbrug vedtaget i forsommeren med den meget vidtgående tilføjelse til den tidligere gældende lov, at staten har forkøbsret til alle landejendomme med en grundskyldværdi på 35 000 kr. og derover samt dele af sådanne ejendomme, undtagen, når de overdrages til nære slægtninge og under visse vilkår skifter ejer ved tvangsauktion. Foruden revision af denne lov var der forelagt til revision af lov om landejendomme, lov om udstykning og sammenlægning af faste ejendomme og lov om brug af huse på landet, men endnu ved årets udgang havde disse love ikke fået deres endelige form. Denne gruppe love er på en eller anden måde blevet døbt de små jordlove, en misvisende betegnelse, måske udtryk for en vis galgenhumor, da disse love indeholder meget vidtgående bestemmelser, som placerer dem mellem de mest betydningsfulde landbrugspolitiske aktstykker i vor historie. Den vigtigste bestemmelse i disse love er den i forslag til lov om landejendomme fastsatte regel, at ingen må eje eller drive mere end to landejendomme, men desuden findes i samme lov skærpede regler om opretholdelse af landejendomme og deres selvstændige drift samt et kapitel om leje, forpagtning- og bestyrerforhold, den første samlede lovgivning her i landet på disse områder.

Man kan ikke sige, at disse love har vakt den offentlige opmærksomhed, man efter deres betydning og rækkevidde skulle have ventet. Årsagerne hertil er vel de mange store ting, der sker i tiden, og at lovene kun berører en begrænset kreds af ejendomsbesiddere.

Pladshensyn tillader ikke at gå nærmere ind på disse loves bestemmelser, men der skal dog gøres et par almindelige bemærkninger om jordpolitikken. Det må naturligvis til enhver tid være en pligt for et lands regering at gennemføre sådanne love, som gør det muligt at få mest muligt ud af landets naturlige ressourcer betragtet fra helhedens synspunkt, og fordelingen og udnyttelsen af f. eks. jorden kan derfor aldrig få et endeligt præg, men må til-

passes tid efter anden efter udviklingens forløb, selv om der derved gribes ind i bestående, og som det synes efter gældende love og tradition, velerhvervede og veletablerede rettigheder. Denne opfattelse, der har været knæsat her i landet i århundreder, vil næppe blive bestridt af nogen, og problemet er derfor ikke, om regeringen har moralsk ret til at foretage så vidtgående indgreb i ejendomsretten, som de små jordlove betinger, men om der foreligger afgørende grunde for, at man derved kan udnytte landets jord til større fordel for samfundet. På dette punkt er der ikke fremført afgørende beviser. Lovene har til formål at sikre jord til fortsat udstykning samt at sikre opretholdelsen af bestående mindre landbrug, og motiverne for lovene er derefter, at denne udstykning, som den er tilrettelagt i lov om oprettelse af mindre landbrug, er en fordelagtig og påkrævet samfundsforanstaltning, og at den ikke kan fortsættes uden at anvende de nævnte indgreb i ejendomsretten for at fremskaffe jord, men begge disse opfattelser beror kun på et skøn. Man ved således ikke, hvor stor efterspørgslen efter udstykningsejendomme er, eller om den vil kunne tilfredsstilles ved køb af jord gennem anvendelse af den omtalte forkøbsret til landbrug med over 35 000 kr. grundskyldværdi, men man ved heller ikke, om de småbrug, man opretter med store bekostninger, vil være særlig fordelagtige under de forhold, der vil blive gældende for vor produktion og økonomi.

Det har igennem en lang årrække været et udbredt fænomen i mange lande, at der er gået svindsot i antallet af små landbrug, og grænsen for størrelsen af de brug, der forlades, flyttes opad, hvilket vil sige, at der er andre måder at sikre sig udkommet på, der i stigende grad synes fordelagtigere end arbejdet i disse småbrug. Hvor højt op i bedriftsstørrelsen, denne bortvandring vil gå, kan man på forhånd ikke sige noget om; det beror på indtjeningsniveauet og de fordele og det besvær, der er forbundet med at leve livet på disse brug sammenlignet med andre muligheder, men det er en temmelig konservativ opfattelse, hvis man mener, at det danske husmandsbrug er en uni-

versalløsning af bedriftsstørrelsen — den bevislig fordelagtigste brugsstørrelse for samfundet som for den enkelte, som Køgeresolutionen i sin tid kategorisk fastslog det. Det synes endda højst problematisk, om de forudsætninger, hvorunder husmandsbruget havde sin glansperiode, kan forventes at fortsætte i fremtiden i betragtning af den almindelige landbrugstekniske udvikling, produktions- og afsætningsvilkår, lønvilkår i andre erhverv etc., og den tanke, at de nyoprettede brug må gøres væsentlig større end hidtil, skulle i hvert fald forekomme nærliggende.

I det hele taget kunne man have forventet, at man i betragtning af udviklingen havde givet sig lidt bedre tid med en jordlovgivning, og at man var gået lidt dybere ind på problemerne. Det synes også, at man kunne have fundet lemfældigere ordninger end de foreslåede, for så vidt det er nødvendigt eller viser sig nødvendigt at fremskaffe mere jord til udstykning. Man mindes i denne forbindelse uvilkårligt de jordafleveringsforbund, der oprettedes i Tyskland efter den første verdenskrig, og hvorefter de større landbrug skulle anvise de arealer, som skulle anvendes til udstykning.

Det er fristende at drage en parallel mellem de danske jordlove og den jordlovgivning, som samtidig er gennemført i Sverige af den socialdemokratiske regering sidste sommer. Der foreligger ialt tre love, hvoraf den ene giver staten forkøbsret på al landejendom undtagen ved familieoverdragelse, den anden indeholder regler om oprettelse af nye landbrug, og den tredje er lov om statsstøtte til landbrugets ydre og indre rationalisering. Disse love er betydeligt lemfældigere end de danske jordlove, men de er også forberedte gennem et langt og indgående undersøgelsesarbejde, som særligt har taget sigte på at udvikle et »bærekraftigt« og billigt producerende landbrug. Derfor er disse loves tyngdepunkt den sidstnævnte lov, loven om statsstøtte til rationalisering, som bl. a. går ud på ved forkøbsrettens hjælp efterhånden at likvidere de mindste landbrug. Forholdene i Sverige og her i landet er i landbrugsmæssig henseende forskellige, men der er alligevel

tanker i den svenske lovgivning, som er i god overensstemmelse med udviklingen også her i landet.

Arbejdskraften i landbruget.

Nedgangen i antallet af landbrugsarbejdere, som har været i gang praktisk taget siden 1930, fortsattes fra 1947 til 1948, idet der var en tilbagegang på 12 400 faste medhjælpere mod 15 300 året før. Fra 1938—39 er antallet af helårsarbejdere ialt, brugerne og deres familie medregnet, gået tilbage fra 478 600 til 396 600 i 1948. Tilbagegangen i den totale beskæftigelse er altså 82 000 eller 17 pct. Ser man bort fra brugerne og deres familie, var antallet af helårsarbejdere eller helårsmedhjælpere de to anførte år 298 600 og 215 600, en nedgang på 83 000 eller 28 pct.

Arbejdskraften i landbruget. Statistisk Departements tællinger.

	Børn, slægtninge		Ugifte medhjælpere		Gifte medhjælpere		Ialt fast medhjælp	Løs medhjælp	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder
1939	61 800	46 300	109 900	45 900	15 000	8 000	286 900	—	—
1947	48 400	34 500	80 100	33 200	17 700	6 100	220 000	14 600	2 900
1948	45 800	31 600	74 800	32 000	17 400	6 000	207 600	13 100	3 600
1947									
÷ 1948	2 600	2 900	5 300	1 200	300	100	12 400	1 500	÷ 700

Da omtrent halvdelen af de danske landbrug ikke har medhjælp eller kun ganske ringe medhjælp, vil det sige, at resten af brugene i gennemsnit siden 1938—39 har afgivet ca. $\frac{3}{4}$ helårsarbejder, men hvordan man nu ser på det, er det en meget betragtelig åreladning af landbrugets arbejdsstyrke, der har fundet sted. Der er imidlertid visse symptomer, der viser, at tilbagegangen det sidste år har mistet noget i tempo.

Fast medhjælp i juli og november.

	1943	1944	1945	1946	1947	1948
Juli	260 300	249 000	249 800	232 800	220 000	207 600
November . .	242 000	228 400	210 600	189 900	178 200	174 100
Forskel	18 300	20 600	39 200	42 900	41 800	33 500
do. i pct. . . .	7	8	16	18	19	16

Det viser sig således, at nedgangen i landbrugets faste arbejdskraft fra juli i højsæsonen til efter november, der i en årrække var stigende, det sidste år er lavere både absolut og relativt, således som det ses af de to nederste linier af hosstående oversigt. Allerede i efteråret 1947 udviste denne sæsonsvingning i den faste beskæftigelse et lidt lavere absolut tal, omend et højere relativt tal end i 1946, og i år er nedgangen 33 500 eller 16 pct. mod 41 800 eller 19 pct. i 1947. Hertil kommer det vigtige forhold, at det ikke er en lønstigning, der har standset nedgangen, thi efter Statistisk Departements lønstatistik fandt der en lille lønnedgang sted pr. november 1947 både for halvårs- og helårsfæstemål, en nedgang, der fortsattes svagt pr. maj 1948 og efter alt at dømmen er blevet forstærket pr. 1. november 1948. Der er kun een forklaring på dette forhold, og det er, at afvandringens drivende kraft, beskæftigelsesmulighederne i andre erhverv, må være blevet noget afsvækkede. Der er naturligvis ikke hermed sagt, at beskæftigelsesforholdene i landbruget har stabiliseret sig; det afhænger netop af beskæftigelsesgraden i de erhverv, som er åbne for de unge landarbejdere, og der er en vis mulighed for, at denne beskæftigelsesgrad vil stige med den mere lemfældige pengepolitik, man er ved at slå ind på.

Stagneringen i lønnen og den aftagende afvandringstilbøjelighed er i almindelighed blevet følt som en lettelse, og sådan må den enkelte landmand naturligvis reagere. Den høje løn føles som en belastning af økonomien, og når den ikke kan betales, og man må undvære medhjælp eller se sine medhjælperes antal forholdsvis stærkt reduceret, virker det stærkt deprimerende, ligesom det medfører væsentlige, ofte dybt indgribende ændringer i den tilvante produktionsordning. Men dette kan kun være opfattelsen på det korte sigt; hvis landmændene derimod vil se problemet på det længere sigt, er høje lønninger ikke til deres skade, men til deres fordel, da det store flertal af danske landmænd tjener en betydelig del af deres indkomst ved

deres arbejde og indsats i bedrifterne, og denne indtjening følger lønhøjden. Dette vil gælde i almindelighed, fordi lønnen påvirker både produktionens størrelse og ejendomspriserne, men forholdet har i vore dage fået en særlig aktualitet igennem den produktions- og landbrugspolitik, der føres herhjemme som i mange andre lande.

Af flere grunde har man opgivet at lade landbrugets økonomi passe sig selv. Man fastsætter priserne for at give landbruget en forsvarlig indtjening og for at sikre en produktion af en hensigtsmæssig størrelse. I disse prisberegninger indgår lønnen, som den betales den almindelige landarbejder, som den vigtigste enkelte omkostning, idet vederlag for arbejde f. eks. her i landet andrager ca. 40 pct. af samtlige omkostninger plus et vederlag for driftsledelse, der er ca. 10 pct. Det indses nu meget let, at lønhøjden får direkte og omgående indflydelse på landmandens egen indtjening. Man kan ud fra et konstrueret eksempel belyse problemet. For 1946/47 blev landbrugets forrentningsprocent beregnet til 2,6, og man kan nu sige, at dette er for lav en forrentning, og at man må tilstræbe en forrentningsprocent på 4. For at opnå dette, måtte nettoudbyttet, der var 113 kr. pr. ha, forhøjes med 63 kr., hvilket svarer til en almindelig prisforhøjelse på lige ved 5 pct. Havde arbejdslønnen imidlertid været ca. 16 pct. lavere i 1946/47, end den virkelig var, ville forrentningsprocenten også have været 4; man ville så ikke have været nødt til at forhøje priserne, men landmændenes arbejdsindtægt ville samtidig have været 32 kr. pr. ha lavere, end den var, når bortses fra driftslederlønnen.

I årets løb blev der nedsat en kommission til behandling af landbrugets arbejdsproblemer. Der foreligger endnu ikke noget resultat af kommissionens overvejelser, men man venter spændt på dens betænkning, og man må håbe, at den formår at sætte tingene på deres rette plads. Det vil ikke mere slå til med de synspunkter, den lignende kommission sidst i trediverne fandt frem til, fordi situa-

tionen fordrer meget mere dybtgående og omfattende foranstaltninger, hvis uligevægten i beskæftigelse og leveforhold mellem land og by skal ophæves. Problemet er ikke så meget mere arbejdsforholdene i selve landbruget som levevilkårene i det hele taget på landet, der i de fleste moderne samfund i den sidste menneskealder er blevet forringede i forhold til byernes levevilkår. Fuld paritet mellem land og by i sociale levevilkår kan man aldrig opnå, men derfor er der også ved at opstå en erkendelse af, at landbruget efterhånden må betale en højere løn i stedet for som hidtil en lavere løn sammenlignet med andre erhverv, hvis det skal fastholde arbejdskraften. Men en ganske påtrængende opgave i disse år er under alle omstændigheder en hurtig forbedring af boligforholdene på landet og opførelse af landarbejderboliger. Man hører ganske almindeligt større landmænd udtale, at de klarer sig arbejdsmæssigt i disse år, fordi deres tjenestehuse er stærkt efterspurgte, samtidig med at nyindrettede værelser og beboelser for ugifte medhjælpere står tomme og ofte betegnes som fejlinvesteringer. Skal dette boligproblem løses, vil det komme til at dreje sig om meget væsentlige investeringer, som i hovedsagen må blive en statsopgave. Der er for tiden ca. 20 000 faste medhjælpere med egen husstand, hvilket antageligt nogenlunde svarer til antallet af arbejderboliger ved gårdene, og en forøgelse blot til det dobbelte beslaglægger en investering på adskillige hundrede millioner kroner.

Priserne på landejendomme.

Priserne på landejendomme er i årets løb fortsat steget, en bevægelse, der tager sig mærkelig ud, når landbrugets beregnede driftsresultat i det sidste som de foregående år tages i betragtning. Beregnet på handelsværdien var forrentningsprocenten i 1945/46 2,3, i 1946/47 2,6 og i 1947/48 2,2, og man skulle ikke mene, at der på denne baggrund var mulighed for nogen prisstigning på landejendomme. Landejendomspriserne har imidlertid udviklet sig således i henhold til Statistiske Efterretninger:

	Antal salg pr. kvartal	Huse $\frac{1}{4}$ -1 td. hartkorn		Gårde 1-12 tdr. hartkorn	
		Samlet købesum kr. pr. td. htk.	Indeks 1935 = 100	Samlet købesum kr. pr. td. htk.	Indeks 1935 = 100
1938	983	30 039	104	15 512	101
1945	1 243	53 553	186	28 184	183
1946	1 983	51 937	179	27 071	175
1947	2 251	55 219	192	28 515	185
1948 1. kvartal ...	2 089	58 326	197	28 773	186
2. " ...	2 173	59 488	200	30 595	190

Lige efter krigen, fra 1945 til 1946, var der en lille reaktion i ejendomspriserne, men fra 1946 til 1947 blev den mere end indvundet. I 1947 herskede der ved køb af landejendomme en overgang midt på året ligesom en vis tilbageholdenhed, men den forsvandt efter produktprisernes forhøjelse sidst på året. Det ses af det anførte indeks, at priserne på huse er steget mere end priserne på gårde; en af årsagerne hertil er utvivlsomt, at de mindre ejendomme i disse år foruden som erhvervsmulighed efterspørges som bolig. Der består jo det ejendommelige forhold, at man ofte kan købe et husmandsbrug til en lavere pris end et hus i en stationsby.

Indeks for købesum pr. td. htk. 1935 = 100.

	Huse, $\frac{1}{4}$ -1 td. htk.			Gårde, 1-12 tdr. htk.		
	Jord, bygninger	Løsøre	Ialt	Jord, bygninger	Løsøre	Ialt
Juli 1947—juli 1948	176	262	200	168	244	190
Juli 1946—juli 1947	156	256	184	153	246	180

Det fremgaar af denne opstilling, at stigningen i prisen for jord og bygninger, der var forholdsvis betydelig mindre end stigningen i løseværdi under krigen, i løbet af det sidste års tid har taget fart, idet indekset for jord og bygninger er forøget med 20 points for huse og 15 points for gårde, svarende til prisstigninger på henholdsvis 13 og 10 pct., medens løsværdi kun er steget med 2 pct. for huse og er gået lidt tilbage for gårde.

Hvorledes kan man nu forklare denne vedvarende prisstigning, når driftsresultatet tilsyneladende har været så

dårligt? Undertiden ser man den påstand fremsat, at selv de nugældende høje ejendomspriser langt fra dækker retableteringsomkostningerne for et landbrug, da opførelse af bygninger og anskaffelse af besætning og inventar ialt andrager større beløb end den samlede ejendomspris, og at ejendomspriserne må stige, lige til de dækker retableteringsomkostningerne. Det første er rigtigt, men det sidste er ikke rigtigt. Det er ikke, hvad det ville koste at etablere en ejendom, der er bestemmende for dens værdi, men det udbytte den kan forventes at give, og ejendomsprisernes vedvarende stigning betyder derfor, at der er et udbytte, som kan kapitaliseres i en pris, som sælgerne forlanger, og som køberne er villige til at betale i tillid til, at priserne på landbrugsvarer vil holde. Det vil igen sige, at den måde, man opgør driftsresultatet i landbruget på, ikke er sammenfaldende med den almindelige landmands opfattelse af erhvervets økonomi og de forventninger om indkomst han gør sig, thi når der, efter at man i driftsregnskaberne har tilregnet familien normal løn, fremkommer en forrentningsprocent på handelsværdien på 2,2, skulle man ikke synes, at der var basis for betaling af en højere ejendomspris, men det er der, som virkeligheden viser, og det er naturligvis en uhyre svaghed politisk set, at det er således. Årsagerne er ikke letsindighed eller spekulationslyst blandt landmændene, men kun at søge i den for store efterspørgsel efter landejendomme, som igen skyldes, at der er for mange, der vil være landmænd, og de for mange købere er villige til at slå af på deres egen indkomst for at erhverve en ejendom. Her i landet er dette problem principielt ikke meget forskelligt fra, hvad det er i andre lande; befolkningstrykket i landbruget driver her som der landbrugernes indkomst og levestandard ned, men der fremkommer dog en særlig virkning her i landet igennem sammensætningen af landbrugets arbejdskraft. Medhjælperne består af ca. 80 pct. ugifte og kun ca. 20 pct. gifte arbejdere, og det vil sige, at man årligt rekruterer arbejdsstyrken med en alt for stor tilgang af ungdom, som skaber den stærke efterspørgsel efter ejendomme.

Landbrugets økonomiske resultat.

Resultatet af landbrugets driftsår 1947—48, som Landøkonomisk Driftsbureau offentliggjorde lige før jul, udviste nogen nedgang i forhold til året før, idet forrentningsprocenterne på henholdsvis investeret kapital og handelsværdi blev 3,0 og 2,2 mod 3,5 og 2,6 året før. Når nedgangen ikke blev større trods det lave høstudbytte i 1947, skyldes det de i driftsårets løb stærkt forhøjede priser på de vigtigste salgsvare, men prisstigningen var altså ikke i stand til helt at ophæve virkningerne af høstens tilbagegang. Der var en del variation i driftsresultatet fra egn til egn i overensstemmelse med høstens variationer; således havde De sydlige Øer en forrentningsprocent på 7,1 mod 5,3 året før, men i de særlig tørkeramte egne i Øst- og Midtjylland lå den på 1,5 og 1,8 mod 3—4 året før. Af brugsstørrelserne havde de små og mindre brug det dårligste resultat med forrentningsprocenter på 1,1 og 2,9, medens forrentningsprocenten for bøndergårdene lå på 3,8 og 4 og for de store gårde på 3,6.

Opgør man familiens arbejdsfortjeneste og indkomsterne fra ejendommen, får man følgende resultat:

Indtægt af gældfri ejendom:	Under 10 ha	10—20 ha	20—30 ha	30—50 ha	50—100 ha	Over 100 ha
1947—48	5 581	7 598	10 295	12 130	15 940	28 515
1946—47	5 425	7 680	10 111	12 790	17 202	29 889
Forskel	+156	÷82	+184	÷660	÷1 262	÷1 374
Familiens arbejdsfortjeneste:						
1947—48	4 099	5 145	6 492	6 825	7 477	7 152
1946—47	3 965	5 284	6 370	7 636	9 047	9 348
Forskel	+134	÷139	+122	÷811	÷1 570	÷2 196
Indtægt af ejendommen						
1947—48	4 842	6 614	8 734	10 050	11 903	19 734
1946—47	4 686	6 696	8 550	10 710	13 165	21 108
Forskel	+156	÷82	+184	÷660	÷1 262	÷1 374

De mindre og middelstore brug ses at have klaret sig lige så godt i 1947—48 som året før; tilbagegangen ligger i de større og store brug, hvilket er i overensstemmelse med forventningerne, da de større brug, der sælger forholdsvis mange planteprodukter, ikke har fået samme fordele af de forhøjede priser på husdyrprodukter som de mindre brugsstørrelser. Indtægten af ejendommen er beregnet ved fra indtægten af den gældfri ejendom at trække gældsrenterne, men der er her anvendt gældsrenter fra samme år, 1945—46, da tallene for de senere år ikke er offentliggjorte. Disse tal må derfor tages med noget forbehold, idet der ikke er hel overensstemmelse mellem gældsrenterne for de enkelte år, men afvigelserne er dog sædvanligvis ikke store. Som i tidligere år fremhævet, er landmændenes vederlag for eget og familiens arbejde efterhånden blevet så betydelige i overensstemmelse med de stærkt forøgede arbejds lønninger, at der bliver en jævn indkomst ud af det, skønt forrentningen af kapitalen ikke er helt normal, og som omtalt under landejendomspriserne giver denne indkomst mulighed for stigninger i ejendomspriserne.

Et forhold, der vil øve nogen indflydelse på den beregnede indkomst af ejendommen, er, at gælden er stigende. Prioritetsgælden holdt sig under hele krigen omkring 4 200 mill. kr., men efter en opgørelse af Statistisk Departement er den steget efter krigen til 4 500 mill. kr. i 1947. Årsagen er vel dels stigende investeringer, men antagelig hovedsagelig de stigende ejendomspriser og ejendoms skyldværdiens forhøjelse, der gør tinglysninger af højere gæld mulige. Det er naturligvis en bevægelse, man må se på med den største betænkelighed. Landbruget har under krigen fået en meget betydelig lettelse i sin prioritetsgæld gennem inflationen, men sættes denne fordel over styr gennem hurtigt stigende forgældning, er man lige vidt, og man skaber gode argumenter for de tanker om indgreb i landbrugets belåningsforhold, ja besiddelsesforhold, som var fremme i trediverne.

Ved årsskiftet er landbrugets aktuelle udbytte betydeligt bedre end året før. Den gode høst i 1948 har i sig selv forbedret situationen betydeligt, men desuden er der en lille nedgang i omkostningerne, idet arbejds lønnen ligger lidt lavere, og priserne på de indførte fodermidler også er lidt lavere. Da priserne på salgsprodukter i alt væsentligt er uændrede, skulle indeværende driftsår give et gunstigt resultat. De stærke besætningsudvidelser og også anskaffelse af maskiner o. lign. lægger beslag på store beløb, og det er derfor ganske almindeligt at møde udtalelser om, at landbrugets likviditet ikke er særlig god trods de gunstige produktionsforhold.

Rationaliseringen.

Et af landbrugets stående problemer i disse år er rationaliseringen, og dennes hurtige forløb er da også forudsætningen for erhvervets fortsatte økonomiske sundhed. Hidtil er udviklingen på dette område forløbet særdeles tilfredsstillende; man har opnået gode resultater uden investering af særlig store beløb. Når arbejdsstyrken har kunnet formindskes med mere end 80 000 helårsarbejdere eller med 28 pct. siden 1939 uden at give sig udslag i planteproduktionen, der nærmest er blevet intensiveret, kan det kun skyldes en mere rationel udnyttelse af de tilstedeværende produktionsmidler, selv om tilbagegangen i husdyrproduktionen naturligvis har betydet nogen besparelse eller lettelse i arbejdsforbruget.

Imidlertid er det øjensynligt, at man må fortsætte efter samme linie, således at produktionen pr. arbejder kan forøges, hvad enten dette finder sted ved en yderligere reduktion af landbrugets arbejdsstyrke, eller man med bevarelse af den nuværende arbejdsstyrke kan forøge produktionen, hvis dette iøvrigt bliver muligt. I det danske langtidsprogram under Marshallplanen er man nærmest gået ud fra den sidste forudsætning, idet man har tænkt sig produktionen af forædlede husdyrprodukter forøget med 42 pct. uden væsentlig forøgelse af arbejdsstyrken. I

de mindre brug vil denne forudsætning også nok kunne holde stik, men i de middelstore og større brug bliver det vanskeligere, idet man må investere betydelige beløb i arbejdsbesparende maskiner og redskaber for at frigøre den arbejdskraft, der skal skabe den større produktion, og man bliver dermed stillet over for to væsentlige problemer, for det første det rent primære at finansiere denne investering, og for det andet at udnytte de nye produktionsmidler, så de virkelig betyder en fordel. For finansieringen af en omfattende nyinvestering i inventar kunne man meget vel tænke sig et offentligt initiativ, således at der oprettedes lånemuligheder på fordelagtige vilkår for de lån, der bliver tale om, og som må have nogle års løbetid, men indpasningen af nye kostbare maskinelle hjælpemidler i de talrige små og middelstore brug vil møde en række vanskeligheder. Anskaffelsen eller delagtigheden i anskaffelsen af sådanne dyre maskiner må foregå efter en vel tilrettelagt plan, således at man ikke kun opnår at få forøget omkostningerne, men tværtimod kan reducere omkostningerne set i forhold til produktionens størrelse.

Det er særlig traktorens anvendelse, der med mekaniseringen stiller en række problemer, og det synes, som om den traktorrus, der efter krigen gik hen over landet, for tiden er ved at tabe i styrke. Man hører om skuffelser, og at den fælles maskinanvendelse, man stillede så store forhåbninger til, møder vanskeligheder af forskellig art. Statistisk Departement har pr. 17. juli talt traktorerne; der var 7 034 mod 4 396 i 1944, men anvendelsen er meget ulige i landets forskellige egne; således har 10 pct. af ejendommene på Lolland-Falster traktor, men kun 1,5 pct. og 1,8 pct. i Vest- og Nordjylland. 1 900 af de 7 000 traktor-ejendomme udførte arbejde for andre, 8 200 ejendomme fik traktorbetjening fra maskinstationer. Det er sandsynligt, at den fælles traktor-anvendelse mellem nogle få brug bliver løsningen på traktorproblemet, både på grund af omkostningerne og kravet om arbejdets rettidige udførelse.

Det er en fremgangsmåde, der har udviklet sig i U. S. A., hvor man i øststaterne under produktionsforhold, der ligner vore en hel del, har en traktor pr. 30 ha agerland i gennemsnit, og hvor de mindre brug lejer traktorservice fra de større brug.

Men det er ikke alene mekaniseringen, der stiller en række vanskelige problemer, thi disse vokser i det hele taget ud af de for landbruget stærkt ændrede produktionsvilkår. I de tanker, man gør sig om forholdene og fremtiden, går man almindeligvis ud fra den bestående organisation af produktionsmidler i landbruget og en produktion som den tilvante, men man kan meget vel have sine tvivl om det berettigede og rigtige heri. Således giver byggeomkostningernes stigning en del at tænke på; vil det være muligt i dansk landbrug at forrente og afskrive en bygningskapital af den størrelse, som de nuværende bygningers nyværdi betinger? Man kan nok foreløbig klare sig, fordi man slider på de gamle bygninger, men kan f. eks. smørproduktionen bære den omkostning på op imod 1 krone pr. kg til bygninger, som bliver resultatet, når man bygger, som vi helst vil det, eller skal man søge billigere løsninger, selv om det går ud over ydelsen? I det hele taget stiller den tekniske udvikling, omkostningsstigninger og forskydninger samt vore konkurrenceforhold landbruget over for en række så vidtrækkende problemer inden for produktionens tilrettelægning, så aktualiteten ikke går af rationaliseringen foreløbig, tværtimod kan dens løsning tænkes at blive endnu mere påtrængende, fordi vi for tiden lever i et slags opholdsvejr betinget af de gode priser for vore produkter, som næppe varer evigt.
